

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ботвинников О.Д., Виноградов В.Н., Вишнепольский И. С. Креслення: Підруч. для 8-9 кл. серед. загальноосвіт. шк. – 2-ге вид. – К.: Рад.шк., 1990. – 224 с.
2. Грабарь М.И., Краснянская К.А. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы. – М.: Педагогика, 1977. – 136 с.
3. Коменский Я.А. Великая дидактика. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т./Под ред. А.И. Пискунова. – М.: Педагогика, 1982. – 239 с.
4. Методика викладання креслення в школі / Под ред. А.П. Верхоли. – К.: Рад. шк., 1985. – 126 с.
5. Магницкий Л.Ф. Задачи о зубчатых колесах в “Арифметике”. – М.: 1703. – 295с.
6. Сидоренко В.К., Тхоржевська Т.В. Креслення: Підручн. для учнів загальноосвітн. навч.-вихов. закл. – К.: Арка, 2002. – 224 с.
7. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6 т. – М., 1990.

УДК 371.268:37.018.5

Шор А.Л.

ФОРМУВАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ 5-ГО КЛАСУ НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ

Актуальність даної теми зумовлюється тим, що на сучасному етапі розвитку мовної освіти, яка за часи національної незалежності, демократизації суспільства, набула своєї значущості, залишається ряд проблем пов'язаних з формуванням мовнорозвинутої особистості. Через це виникає необхідність говорити про формування й розвиток усного мовлення на уроках мови, що передбачається комунікативною змістовою лінією шкільної програми в курсі вивчення рідної мови, яка визначає зміст роботи над формуванням умінь сприймати усне й писемне мовлення, відтворювати, самостійно будувати висловлювання різних жанрів, які необхідні учням у період навчання, у процесі майбутньої діяльності та просто в життєвому спілкуванні [4: 7].

Навчання рідної мови потребує комунікативного спрямування, щоб діти, займаючись навчально-мовленнєвою практикою з метою теоретичного і практичного засвоєння мовних засобів, навчилися використовувати їх у спілкуванні, для побудови усних і писемних висловлювань у певному стилі. Цьому треба підпорядкувати й роботу над усним мовленням учнів. Отже, мовленнєве спілкування є актуальним, бо розглядається як процес впливу на співрозмовника, здійснюваного у формі мовлення.

Для того, щоб навчити учнів мовленнєвої взаємодії з різними адресатами, треба чітко уявляти, що є цікавим, цінним для різних вікових груп. Адже відомо, що вони можуть виражати своє ставлення насамперед до того, що їх цікавить. Абстрактні теми бесід, що не мають прямого відношення до дитини, не містять проблемних ситуацій, виконання вправ, що складаються з окремих речень, не сприяють формуванню вмінь спілкуватися. Учні будуть виконувати лише вимоги вчителя. Звідси виходить, що навчальний матеріал і цільові настанови необхідно добирати з урахуванням ціннісних орієнтацій учнів. Тільки тоді смисловий зміст і мовне наповнення навчальних текстів, конструювання власних висловлювань будуть цілеспрямованими. А засвоєння мови і формування мовленнєвих умінь і навичок будуть здійснюватися через цікавих для учнів цільових настанов.

Саме тому комунікативна спрямованість навчання мови вимагає певної перебудови навчального процесу, насамперед змісту і структури уроків та системи роботи над мовленням учнів. Постає питання про вдосконалення технології уроків рідної мови, починаючи вже з початкової школи.

Часто трапляється, що дитина на етапі переходу від початкової ланки до середньої не може самостійно відтворити прочитане або почуте, в результаті чого подальший розвиток усного мовлення гальмується на фоні швидкого темпу навчання в середній школі.

Комунікативні вміння, що лягли в основу шкільної програми, послідовно відпрацьовані в кожному класі, забезпечують розв'язання такого важливого завдання, як досконале володіння учнями усним мовленням.

А для цього треба навчити учнів:

- 1) **сприймати чуже мовлення** (уважно слухати; вміти орієнтуватися в мовній ситуації; складати уявлення про зміст почутого; критично оцінювати почуте та прочитане);
- 2) **відтворювати готовий текст** (виразно читати текст відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм; переказувати його за самостійно складеним планом);
- 3) **створювати власні висловлювання** (на прикладі самостійно складених діалогів, монологів, відповідно до ситуації мовлення; досягти комунікативної мети; дотримуватися теми висловлювання та мовного етикету) [4: 21-22].

Тому виникає необхідність говорити про розвиток усного мовлення не лише на спеціально відведених для цього уроках, але й на уроках рідної мови взагалі.

Так, наприклад, під час вивчення теми “Словосполучення” можна запропонувати такі вправи:

1. Складіть з поданих слів прислів'я. У кожному з речень знайдіть словосполучення.

Соловей, ластівка, а, день, починає, кінчає.

Родить, хліб, білий, землі, чорний, на.

Змокне, хаті, своїй, у, лінивий.

Хазяїна, у, чоботи, з, ледачого, ніч, і, украдуть.

Виразно прочитайте прислів'я. Як ви розумієте їх зміст?

2. Відгадайте загадки. Розбийте речення-загадки на словосполучення і запишіть їх. У виписаних словосполученнях поставте питання від головного слова до залежного.

З Р А З О К: Хустина (яка?) – голуба.

Розстелений кожушок, на нім посіяний горошок (небо і зорі).

Серед двора лежить червона сковорода (місяць на небі).

Голуба хустина, жовтий клубок. По хустині качається, людям усміхається (небо і сонце).

Один баранець пасе тисячі овець (місяць і зорі).

Чорна корова весь світ поборолла (ніч).

Спробуйте скласти власні загадки або наведіть приклади вивчених на уроках літератури.

3. Складіть речення з поданими словосполученнями.

Летючий корабель, сірий вовк, солом'яний бичок, сміливий колобок, мудра дівчина, правда перемагає, читати казки, вчать добру.

В яких казках ви зустрічали ці словосполучення? Спробуйте поділитися враженнями про прочитану казку, використавши складені речення.

Такі вправи дозволяють не тільки навчити учнів виділяти словосполучення серед інших поєднань слів, але й допомагають встановлювати зв'язок між словами в словосполученні, розвивають в учнів уміння складати речення, спираючись на подані словосполучення, що сприяє формуванню в п'ятикласників зв'язного мовлення.

Далі, під час вивчення теми “Речення” завдання можна ускладнювати.

1. Знайдіть другу частину кожного речення і запишіть їх. Вкажіть вид речень за метою висловлювання.

Вивчайте, любіть... пісня стоголоса!

О рідне слово,... бережіть рідне слово.

Будьте вдячні народу,... що без тебе я?

Мова наша, мова – ... рідну мову.

Виразно прочитайте отримані речення, наведіть власні речення про мову різні за метою висловлювання (питальні, спонукальні, окличні, розповідні).

2. Перепишіть текст, визначте межі речень і розставте розділові знаки. Визначте вид кожного речення за метою висловлювання.

Мова – втілення думки що багатша думка то багатша мова любімо її вивчаймо її розвиваймо її борімося за красу мови за правильність мови за приступність мови за багатство мови... (М. Т. Рильський).

До чого закликає автор? Складіть невелике монологічне висловлювання, що розкриває зміст даної цитати.

Пропоновані вправи дають можливість навчити учнів правильно та доречно будувати і використовувати питальні, спонукальні та окличні речення. Такий підхід до вивчення рідної мови, що забезпечує розвиток особистості учня, має на меті формувати вміння вільного спілкування українською мовою, причому зважаючи на її національну специфіку. У зв'язку з цим необхідно, щоб учні збагачували свій активний словниковий запас з джерел мовного надбання народу.

Вивчаючи головні та другорядні члени речення, під час подання теоретичного матеріалу, можна зацікавити учнів лінгвістичними казками. Наприклад, на першому уроці вивчення теми “Головні члени речення” вчитель зачитує казку про Підмет і Присудок: “Зустрів Присудок Підмета та й питає його:

– На скільки питань ти можеш відповісти?

– На два: хто? що?

– А я аж на п'ять! Послухай! Це я забезпечую тобі повну характеристику:

1) Що ти робиш?

2) Що з тобою робиться?

3) Який ти є?

4) Хто ти?

5) Що ти?...”

Далі учням пропонується продовжити казку, доповнивши її прикладами. Але вчитель спочатку акцентує увагу школярів на стилі мовлення; на кількості осіб, що беруть участь у казці; діти з'ясовують, як називається такий вид розмови (діалог). Складаючи казку далі, учні повинні дотримуватися встановленого стилю та діалогічної форми висловлювання.

Розглядаючи наступну тему “Другорядні члени речення”, вчитель пропонує п'ятикласникам уже самостійно скласти лінгвістичну казку на прикладі попередньої, але, виходячи з теоретичного матеріалу, звертається увага на те, що осіб у казці буде вже більше (відповідно до кількості другорядних членів речення). Можна також запропонувати учням розіграти за ролями найбільш вдалу казку.

Виконуючи подібне завдання, як бачимо, учні вчать не тільки самостійно опрацьовувати теоретичний матеріал, але й мають можливість самостійно складати висловлювання відповідно до стилю, типу мовлення, відтворювати їх усно у певній ситуації. Саме такі завдання якнайбільше допомагатимуть формуванню навичок усного мовлення учнів 5-го класу.

Доцільно також систематично включати до уроків комунікативні завдання, що передбачають створення мовних моделей певних життєвих ситуацій. Наприклад, на уроках з вищевказаної теми часто зустрічаються традиційні завдання: скласти речення за поданою схемою, скласти речення за опорними словами тощо.

У таких випадках можна запропонувати дітям скласти речення відповідно до якоїсь певної ситуації, як от:

1. За поданими схемами складіть речення на тему “У лісі” або “На прогулянці”, дотримуючись вказаного порядку членів речення. Складіть з них невеличке висловлювання та зачитайте вголос товаришеві по парті:

1) означення, підмет, присудок, додаток;

2) обставина, присудок, означення, підме;

3) присудок, означення, підмет, додаток;

4) означення, підмет, присудок, обставина.

2. Складіть речення на тему “Сніданок”, ввівши до них означення:

Смачний, солодкий, міцний, ситний, калорійний, корисний, вдячний.

А під час вивчення теми “Звертання” досить корисно запропонувати їм вправи з малюнками. На дошці вивішуються кілька ілюстрацій з різними життєвими ситуаціями (дівчинка заходить до магазину й спілкується з продавцем; ввічливий хлопчик пропонує свою допомогу бабусі, яка збирається перейти дорогу; однокласники вітають одне одного з святом тощо). У такий спосіб учням пропонується озвучити зображене на малюнках, використовуючи звертання.

У процесі розв’язування подібних завдань школярі набувають умінь чітко орієнтуватися у ситуації спілкування, оскільки мають можливість виступати в ролі мовця й співрозмовника, сприймати почуте і створювати власне висловлювання, обирати ті мовні засоби, які доречні у даному випадку, враховуючи усталені правила поведінки у мовному колективі.

Таким чином, можна наводити велику кількість методів, форм роботи спрямованих на формування усного мовлення учнів – п’ятикласників, але хочеться зазначити, що завдання вчителя-словесника полягає в тому, щоб на основі лінгвістичного мінімуму, правильно дібраного мовного матеріалу зробити учнів носіями української мови, домогтися, щоб лінгвістичний мінімум працював на формування їхніх комунікативних умінь.

Засвоюючи мовну систему, в учнів формуватимуться такі вміння й навички, що забезпечать вільне володіння рідною мовою. А комунікативні мовленнєві завдання курсу рідної мови здійснюватимуться в процесі практичного її вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ляшкевич А.І. Формування діалогічного мовлення учнів – важливий засіб виховання мовної особистості: Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Випуск II. –1998. – С. 153-155.
2. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За редакцією М.І. Пентилок: Підручник для студентів-філологів. – К.: Ленвіт, 2000. – С. 264.
3. Пентилок М.І. Комунікативне спрямування у навчанні рідної мови // Сучасні аспекти педагогічного процесу. – Херсон, 1995. – Випуск I. – С. 6-10.
4. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів “Рідна мова” 5-11 клас. – К., – 2001. – С. 96.

УДК 371.214.114+910.1(045)

Шоробура І.М.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Оволодіння учнями системою географічних знань, вироблення вмінь застосовувати знання на практиці матиме неабияке значення і в їх майбутньому житті. У розв’язанні цих завдань велику роль відіграє широке застосування на уроках всієї системи навчального обладнання. Це підручники, посібники, карти, схеми, технічні засоби тощо. Важливе значення має підручник, методичні посібники.

Багато українських вчених розглядали питання вдосконалення шкільного підручника з географії, зокрема Ф.Д. Заставний, С.Г. Кобернік, В.П. Корнєєв, Л.І. Круглик, П.А. Масляк, М.О. Откаленко, В.Ю. Пестушко, В.Я. Плахута, М.М. Паламарчук, А.Й. Сиротенко, Г.Є. Уваров, Б.А. Чернов, О.І. Шаблій, Е.І. Шипович, П.Г. Шищенко та інші.

Мета нашої статті – проаналізувати методичне забезпечення шкільної географії кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Значну роль у справі подальшого розвитку методики викладання географії відіграли методичні збірники “Географія в школі” та “Краєзнавство в школі”, які почали виходити з ініціативи НДІ педагогіки УРСР з 1948 р. З 1967 р. побачив світ збірник “Методика викладання географії”. Він присвячений проблемам не лише методики викладання географії